

RECENZJA

rozprawy doktorskiej mgr. Piotra Kędzi na temat:

**„Działalność wychowawcza i oświatowo-kulturalna polskich stowarzyszeń sportowych
w Łodzi w Drugiej Rzeczypospolitej”,**

Łódź 2018, ss. 385

napisanej pod kierunkiem dr hab. prof. UŁ Grzegorza Michalskiego

Promotor pomocniczy: dr hab. prof. UŁ Aneta Boldyrew

Przedmiotem badań podjętych przez Pana mgr. Piotra Kędzi stała się działalność wychowawcza i oświatowo-kulturalna stowarzyszeń sportowych w Łodzi w okresie Drugiej Rzeczypospolitej. Problematyka ta mieści się w przedmiocie badań historii wychowania.

Doktorant podjął oryginalne badania regionalne, zawiązując właściwie i zgodnie z zasadami metodologii historii przedmiot badań własnych do terenu Łodzi. Przygotował ważne nie tylko z punktu widzenia środowiska lokalnego, ale także istotne i niepowtarzalne dla polskiej historiografii oświatowo-pedagogicznej studium monograficzne, ukazujące działalność pozasportową stowarzyszeń sportowych w Łodzi. Podjęta przez Doktoranta problematyka posiada nie tylko wymiar historyczny, ale również niesie wskazania i prawidłowości dla współczesnych organizatorów sportu i wychowania fizycznego, dlatego wysoko oceniam wybór przez Doktoranta badanej problematyki i jej aktualność.

Strukturę rozprawy, liczącej 335 stron stanowi: wykaz skrótów, wstęp, cztery rozdziały, zakończenie, aneksy, bibliografia, wykaz tabel, wykaz rysunków i wykaz rycin. Konstrukcja rozprawy jest poprawna i odpowiada pracom naukowym z zakresu historii wychowania.

W prawidłowo zbudowanym wstępie, pełniącym funkcję rozdziału metodologicznego, Doktorant dokonał określenia przedmiotu badań (s.19) i kompetentnego wyodrębnienia z 94. polskich stowarzyszeń i związków sportowych, funkcjonujących w Łodzi w okresie międzywojennym, 18. zrzeszeń poddanych dalszym analizom, które spełniały kryteria określone w tytule rozprawy doktorskiej, a mianowicie prowadziły działalność sportowo-wychowawczą i oświatowo-kulturalną. We wstępie prawidłowo są usytuowane kwestie

wyjaśniające analizowane obszary działalności stowarzyszeń sportowych. Doktorant umiejętnie uzasadnił potrzebę podjęcia badań w zakresie problematyki określonej tytułem rozprawy, dokonując przeglądu literatury przedmiotu i krytycznie ustosunkowując się do dotychczasowego piśmiennictwa historiograficznego. Słusznie stwierdził, że „informacje dotyczące polskiego ruchu zrzeszeniowego mają charakter epizodyczny, zdawkowy i cechują się dużym stopniem uogólnienia” (s. 15) i są poświęcone przede wszystkim działalności sportowej. W dotychczasowej literaturze przedmiotu niewiele miejsca zajmuje działalność wychowawcza i kulturalno-oświatowa związków i stowarzyszeń sportowych w międzywojennej Łodzi, dlatego rozprawa Pana mgr. Piotra Kędzi wypełnia lukę w tym zakresie badań i pod tym względem jest to praca pionierska i unikalna. Poza tym analizowane przez Doktoranta problemy badawcze nawiązują nie tylko do dotychczasowych osiągnięć, ale również zaspakajają aktualne potrzeby naukowe.

Uzasadniając wybór podejmowanej problematyki mgr Piotr Kędzia przekonywująco odwołał się przede wszystkim do niewystarczającego stanu badań. Można było jeszcze zwrócić uwagę na znaczenie naukowe (w jakim zakresie rozprawa wypełnia lukę w dotychczasowej historiografii oświatowej) i społeczne badań regionalnych, które nie tylko są składnikiem historii państwa i narodu, ale również pełnią inne funkcje, m. in. są podstawą kształtowania poczucia tożsamości i rozwijania więzi danej zbiorowości.

W ocenianej rozprawie słusznie Doktorant zastosował układ problemowo-chronologiczny, dokonując właściwego podziału treści. Prawidłowo zaznaczył, że jego rozprawa jest monografią o charakterze historyczno-pedagogicznym i wyjaśnił zakres chronologiczny podjętych badań. Właściwie pod względem merytorycznym i gramatycznym sformułował cztery szczegółowe problemy badań, konstytuujące strukturę postępowania badawczego i znajdujące odzwierciedlenie w strukturze rozprawy, to znaczy w czytelnym jednoznacznym zatytułowaniu poszczególnych rozdziałów i podrozdziałów oraz ich zawartości merytorycznej, dokonanej zgodnie z zasadą rozdzielnosci treści.

Dysertacja Pana mgr. Piotra Kędzi opiera się na bogatej i zróżnicowanej podstawie źródłowej, w skład której wchodzi źródła archiwalne i drukowane. Bogactwo wykorzystanych źródeł oceniam wysoko. Przede wszystkim Doktorant przeprowadził kwerendę źródłową w Państwowym Archiwum w Łodzi, w którym badaniami objął: akta miasta Łodzi (a wśród nich: akta Rady Miejskiej, Rady Przybocznej, Wydziału Opieki Społecznej, Wydziału Oświaty i Kultury, Wydziału Podatkowego, Wydziału Przedsiębiorstw Miejskich, Wydziału Statystycznego, Wydziału Technicznego, Wydziału Zdrowia Publicznego); akta Urzędu Wojewódzkiego Łódzkiego (wśród nich: akta Wydziału Ogólnego

i Wydziału Społeczno-Politycznego); akta: Aeroklubu Łódzkiego; fabryki Scheiblera; L. Meyera; Łódzkiego Klubu Lawn-Tenisowy; Łódzkiego Okręgowego Związku Gier Sportowych; Łódzkiego Okręgowego Związku Lekkiej Atletyki; Łódzkiego Towarzystwa Strzeleckiego; Polskiej YMCA w Łodzi; Towarzystwa Rzemieślniczego „Resursa” w Łodzi; Widzewskiej Manufaktury; Zbioru Druków i Pism Ulotnych. Oprócz Państwowego Archiwum w Łodzi kwerendą źródłową objął Centralne Muzeum Włókiennictwa w Łodzi oraz Oddział Sportu i Turystyki Muzeum Miasta Łodzi.

Poza źródłami archiwalnymi Doktorant wykorzystał źródła drukowane, w tym akta normatywne, prace zwarte, 31 tytułów prasy, w tym międzywojenną łódzką prasę codzienną, prasę sportową, pedagogiczną, polityczną i inną. Poza tym Pan mgr Piotr Kędzia wykorzystał wydawnictwa jubileuszowe łódzkich stowarzyszeń sportowych, sprawozdania, źródła idiograficzne (pamiątki sportowe, emblematy, plakaty, odznaki i inne). Zgromadził bogaty materiał źródłowy, pozwalający na opis, wyjaśnianie i ocenę tytułowego zagadnienia.

Doktorant właściwie dobrał metody badań, w tym metodę wyjaśniania historycznego (wyjaśnianie deskrypcyjne, definicyjne, genetyczne, strukturalne i kauzalne), którą zastosował w opracowaniu materiału badawczego. Prawidłowo określił zakres chronologiczny pracy, wskazując na lata 1918-1939. Należy jednak stwierdzić, że recenzowana rozprawa „wychodzi” poza wskazane daty, ponieważ Autor, ukazując najpierw genezę stowarzyszeń sportowych w Polsce, a potem w Łodzi, sięga do XIX wieku, do czasu powstania pierwszych związków i stowarzyszeń sportowych na ziemiach polskich i czyni to zasadnie. Piszac o stowarzyszeniach sportowych w Łodzi w rozdziale drugim, „wychodzi” poza 1939 rok, ponieważ ukazuje losy łódzkich stowarzyszeń sportowych w okresie drugiej wojny światowej wojny i okupacji (s.169-178), co można uznać za wartość dodaną tej rozprawy.

Treść dysertacji odpowiada jej tematowi sformułowanemu w tytule. Na merytoryczną część rozprawy składają się cztery rozdziały, które stanowią spójną, zamkniętą całość, uwzględniającą standardy metodologiczne obowiązujące w historii wychowania. Starannie przygotowany rozdział pierwszy, zatytułowany „Stowarzyszenia sportowe w Polsce w okresie międzywojennym”, napisany na gruncie kompetentnych analiz literatury, zawiera treści wprowadzające w główny nurt rozważań, dotyczące problematyki poświęconej początkom i tradycjom stowarzyszeń sportowych na ziemiach polskich.

Umieszczenie tych treści, dotyczących okresu zaborowego, jest zasadne, ponieważ doświadczenia zaborowe miały wpływ na rozwój stowarzyszeń sportowych w okresie Drugiej Rzeczypospolitej. Rozdział ten zawiera także rozważania dotyczące prawnych i politycznych

podstaw działalności stowarzyszeń sportowych w Polsce międzywojennej oraz kwestie poświęcone ich kierunkom działalności. Autor kompetentnie ukazał dynamikę rozwoju stowarzyszeń sportowych, wskazując na fakt, iż ich rozwój i znaczenie było przedmiotem dyskusji różnych środowisk społeczno-politycznych. Słusznie podkreślił początkowy brak polityki państwa w zakresie wspierania rozwoju organizacji sportowych i w związku z tym udział środowisk społecznych w instytucjonalizacji zbiorowych form aktywności ruchowej. Ukazał znaczenie polityki sanacyjnej, która dokonała centralizacji wychowania fizycznego i sportu, tworząc Państwowy Urząd Wychowania Fizycznego i Przysposobienia Wojskowego, oznaczający zaangażowanie władz państwowych w rozwój sportu. Uwypuklił rok 1932, w którym ustanowiono jednolite prawo zrzeszeniowe, wskazując na różne jego kontrowersje.

Treść tego rozdziału stanowi potwierdzenie dobrej orientacji Doktoranta w literaturze przedmiotu. Pan mgr Piotr Kędzia prawidłowo wskazuje na liczne prace poświęcone dziejom stowarzyszeń sportowych na ziemiach polskich i w Polsce Niepodległej na tle różnorodnych uwarunkowań, co oznacza, że należycie rozpoznał aktualny stan badań i adekwatnie do niego zwrócił uwagę na najważniejsze zagadnienia, dotyczące działalności wychowawczej i oświatowo-kulturalnej stowarzyszeń sportowych w Polsce. Posiada również dobrą orientację w zakresie dziejów stowarzyszeń sportowych w międzywojennej Łodzi. W mojej opinii w tej części tekstu zabrakło rozważań ściśle pedagogicznych, skoncentrowanych na międzywojennych ideologiach wychowania: ideologii wychowania narodowego i ideologii wychowania państwowego oraz ich roli w kontekście działalności stowarzyszeń sportowych oraz roli sportu w powiązaniu z teorią i praktyką „Nowego Wychowania”.

Ze względu na oryginalność osiągnięcia naukowego Pana mgr. Piotra Kędzi najważniejsze są trzy kolejne rozdziały, które w oparciu o uzyskane wyniki badań źródłowych i dociekliwe analizy literatury przedmiotu, przedstawiają tytułowe zagadnienie w logicznie uporządkowany sposób. Rozdział drugi zorientowany regionalnie i udokumentowany źródłowo, zatytułowany „Polskie stowarzyszenia sportowe w Łodzi w okresie międzywojennym” zawiera treści poświęcone genezie i rozwojowi polskich stowarzyszeń sportowych, ich zapisom statutowym, procesowi rejestracji, finansowaniu działalności stowarzyszeń sportowych, okręgowym związkom sportowym, roli działaczy w życiu organizacyjnym stowarzyszeń oraz skutkom wybuchu drugiej wojny światowej w kontekście działalności stowarzyszeń sportowych w Łodzi. Pan mgr Piotr Kędzia, przedstawiając proces powstawania (jeszcze za czasów zaboru rosyjskiego) polskich stowarzyszeń sportowych w Łodzi, słusznie wskazał na jego przyczyny, do których zaliczył „efekty dążeń do rozwoju życia społeczno-kulturalnego miasta, jak i odrodzenia narodowego ludności polskiej” (s. 94),

wzory niemieckich organizacji sportowych działających w Łodzi, wpływy zachodnioeuropejskich tradycji oraz rosyjskie przepisy z 1906 roku o stowarzyszeniach i związkach. Celnie zauważył, że z jednej strony stowarzyszenia sportowe powstawały jako oddolne inicjatywy społeczne, a z drugiej jako wynik postępu technicznego i gospodarczego łódzkiego przemysłu. Należycie podkreślił uwarunkowania i ożywienie rozwoju stowarzyszeń sportowych po odzyskaniu niepodległości. Trafnie dokonał analizy zapisów statutowych i zmian w procesie rejestracji stowarzyszeń sportowych w międzywojennej Łodzi oraz ich podstaw finansowych, zauważając, że stowarzyszenia sportowe realizowały wiele zadań społecznych i kulturalnych, wyręczając samorząd miasta, który wspomagał finansowo ich funkcjonowanie. Poruszył kwestie dotyczące budowania związkowych struktur organizacyjnych, koordynujących pracę stowarzyszeń sportowych oraz wskazał na rolę szeregu działaczy w życiu organizacyjnym stowarzyszeń sportowych w Łodzi.

Może budzić pewne niezrozumienie dlaczego Doktorant umieścił w tej części pracy napisanej przede wszystkim na podstawie opracowań kwestie, dotyczące działalności polskich stowarzyszeń sportowych w Łodzi w okresie drugiej wojny światowej. Uczynił to jednak paralelnie do pierwszego rozdziału, i tak jak wcześniej stwierdziłam, można to zagadnienie poczytać jako wartość dodaną tej rozprawy. W mojej opinii zabrakło podrozdziału poświęconego członkom łódzkich stowarzyszeń sportowych, których można było ukazać na tle analiz ilościowych i jakościowych, tzn. pochodzenia, wykształcenia, itp., o ile Doktorant dotarł do tego rodzaju źródeł. Mając ten osobowy kontekst byłoby łatwiej i głębiej wyjaśnić działalność wychowawczą i oświatowo-kulturalną stowarzyszeń sportowych.

Wyniki badań źródłowych dotyczących działań sportowo-wychowawczych stowarzyszeń sportowych w Łodzi Doktorant zawarł w trzecim rozdziale, prawidłowo zaprojektowanym pod względem merytorycznym. Interesująco pod względem poznawczym zrekonstruował zakładanie sekcji sportowych i prowadzenie szkolenia zawodników. Podkreślił pracę w zakresie szkolenia sportowego młodzieży Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” oraz jego wychowanie patriotyczno-narodowe. Dokonał pogłębionych analiz działalności innych stowarzyszeń w kontekście zakładania sekcji sportowych i szkolenia zawodników: Łódzkiego Klubu Sportowego, Łódzkiego Towarzystwa Kolarskiego oraz Sekcji Sportowej „Resursa”, Łódzkiego Ogniska Polskiej YMMCA, Robotniczego Towarzystwa Sportowego „Widzew”, Harcerskiego Klubu Sportowego, Koła Sportowo-Oświatowego Fabryki „L. Meyera”, Policyjnego Klubu Sportowego, Klubu Sportowego „Orkan”, Robotniczego Klubu Sportowego Towarzystwa Uniwersytetu Robotniczego, Klubu Sportowego „IKP”, Klubu Sportowego „Wima”, Aeroklubu Łódzkiego, Okręgowego Klubu

Szybowcowego, Strzeleckiego Klubu Sportowego im. Generała Stanisława Małachowskiego, i innych stowarzyszeń. Przedstawił problematykę dotyczącą organizowania imprez sportowych, wspierania wychowania fizycznego i sportu szkolnego oraz propagowania idei olimpizmu i zasad fair play.

Przedmiotem narracji ostatniego rozdziału Pan mgr Piotr Kędzia uczynił pracę oświatowo-kulturalną łódzkich stowarzyszeń sportowych w okresie międzywojennym. Jak sam słusznie zauważył, cechą charakterystyczną polskich stowarzyszeń sportowych było organizowanie życia pozasportowego. Po pierwsze Doktorant dokonał gruntownych analiz dotyczących popularyzowania czytelnictwa przez łódzkie stowarzyszenia sportowe, zakładania czytelni i bibliotek, ich wyposażenia w zbiory książkowe i prasowe. Szkoda, że Doktorant nie połączył tych treści ze stanem czytelnictwa i innymi uwarunkowaniami międzywojennej Łodzi i tylko pobieżnie wyjaśnił przyczyny popularyzowania akcji czytelniczej. Po drugie Pan mgr Piotr Kędzia trafnie przedstawił kwestie dotyczące organizowania odczytów, wykładów i pogadanek przez łódzkie stowarzyszenia sportowe. Działania te można uznać za formę pracy oświatowej, popularnej w Polsce międzywojennej. Biorąc pod uwagę fakt, że inicjatywy te były skierowane przede wszystkim wobec dorosłego pokolenia, szkoda, że Doktorant nie napisał jakie było znaczenie tych działań, choćby w oparciu o wykazy referatów zawartych na s. 276-278 dysertacji. Po trzecie Doktorant słusznie zawarł w tej części opracowania problematykę dotyczącą urządzania przez stowarzyszenia sportowe w Łodzi kursów, które stanowiły drogę pozyskania wykwalifikowanej kadry szkoleniowej. Po czwarte trafnie zamieścił rozważania poświęcone prowadzeniu akcji wydawniczych przez łódzkie stowarzyszenia sportowe. Dlaczego takie akcje wydawnicze były prowadzone przez stowarzyszenia sportowe? Po piąte bez wątplenia słusznie zawarł zagadnienie dotyczące obchodów świąt i jubileuszy, które – jak napisał Doktorant – nie tylko służyły propagowaniu własnej działalności stowarzyszeń sportowych, ale również umacniały tożsamość zrzeszenia (Czy tylko zrzeszenia?). Po szóste Doktorant celnie umieścił w ostatnim rozdziale treści ukazujące powstawanie sekcji muzycznych, tanecznych, śpiewaczych i artystycznych w stowarzyszeniach sportowych, które brały udział w publicznych występach. Po siódme zawarł wyniki badań poświęcone przygotowywaniu sztuk teatralnych i seansów filmowych przez członków stowarzyszeń sportowych, stanowiących formę życia artystycznego. Po ósme odniósł się do kwestii organizowania obozów i wycieczek turystyczno-krajoznawczych, słusznie pisząc o ich znaczeniu społeczno-wychowawczym, narodowym i innym. Po dziewiąte ustosunkował się do problematyki rozwijania życia towarzyskiego przez stowarzyszenia sportowe, polegającego na organizowaniu imprez,

zabaw, wieczorów towarzyskich. Prowadząc rozważania dotyczące działalności oświatowo-kulturalnej łódzkich stowarzyszeń sportowych w Łodzi, Doktorant udowodnił, że podejmowana aktywność stowarzyszeń była wieloaspektowa i wielozadaniowa. Jakże były przyczyny i czemu miało służyć podejmowanie inicjatyw oświatowo-kulturalnych przez stowarzyszenia sportowe w Łodzi? Czy tylko chodziło o atrakcyjne organizowanie czasu wolnego, jak napisano na s. 321 dysertacji?

Biorąc pod uwagę całość osiągnięcia naukowego, można stwierdzić, że Doktorant dokonał udanego opracowania działalności wychowawczej i oświatowo-kulturalnej stowarzyszeń sportowych w Łodzi w okresie Drugiej Rzeczypospolitej. Całokształt rozprawy, zarówno pod względem merytorycznym jak i ustaleń historiograficznych może satysfakcjonować. Tym bardziej, że Autor próbuje przedstawić badane zagadnienia na tle szerszych uwarunkowań. Należy dodać, że zawarte w recenzji szczegółowe uwagi i pytania mają charakter dyskusyjny i należy je traktować jako zapytania, do odpowiedzi na które zachęcam Doktoranta podczas obrony.

Zakończenie zawiera podsumowywanie wyników badań i udaną próbę odpowiedzi na postawione we Wstępie problemy szczegółowe. Należy dodać, że Doktorant zgromadził dużą bibliografię, dotyczącą tytułowej problematyki oraz pokrewnych obszarów, zasługującą na uznanie, którą prawidłowo usystematyzował.

Oceniając rozprawę doktorską Pana mgr. Piotra Kędzi, warto zwrócić uwagę na kwestie techniczne, które jeszcze bardziej podnoszą walory recenzowanej rozprawy. Proces odbioru treści pracy usprawnia wykaz skrótów, zawarty na początku rozprawy. Jest to o tyle ważne, że praca zawiera dużą ilość analizowanych stowarzyszeń sportowych, których nazwy są stosowane w narracji rozprawy w postaci skrótów. Tekst rozprawy jest napisany prawidłową polszczyzną i stylem naukowym. Na uznanie zasługują podsumowania poszczególnych podrozdziałów rozdziału pierwszego. W kolejnych rozdziałach Doktorant już nie stosował tego zabiegu. Wysoko oceniam bogactwo przypisów, zarówno pod względem ilościowym jak i jakościowym. W sumie Doktorant sporządził 1836 przypisów, w tym duża część z nich jest wielokrotnie złożona. Na uwagę zasługuje fakt, iż w recenzowanej rozprawie przypisy pełnią różne funkcje: nie tylko typowo informacyjną, ale Doktorant stosuje również przypisy rozszerzające, polemiczne, dygresyjne, odsyłające, słownikowe. Przypisy zawierają bogactwo wiedzy, poszerzając, uzupełniając i uatrakcyjniając treść rozprawy. To świadczy zarówno o doskonałej znajomości przez Doktoranta badanej problematyki oraz zbliżonych obszarów wiedzy, jak również o dobrym warsztacie naukowym.

Podsumowując stwierdzam, że Pan mgr Piotr Kędzia podjął słabo rozpoznany problem badań, dotyczący działalności wychowawczej i oświatowo-kulturalnej polskich stowarzyszeń sportowych w Łodzi w okresie Drugiej Rzeczypospolitej i szeroko go opracował na podstawie analizy dostępnych źródeł archiwalnych i drukowanych oraz literatury przedmiotu. Wykazał się bardzo dobrą znajomością badanego wycinka rzeczywistości historyczno-oświatowej. Jego rozprawa, ze względu na oryginalne walory podjętego tematu badań oraz brak całościowego opracowania dotyczącego działalności wychowawczej i oświatowo-kulturalnej stowarzyszeń sportowych w Łodzi w okresie międzywojennym, wypełnia lukę w dotychczasowych badaniach historyczno-pedagogicznych, dotyczących dziejów polskich stowarzyszeń sportowych i zasługuje na uznanie. Doktorant nie tylko rozpoznał i scharakteryzował uwarunkowania rozwoju stowarzyszeń sportowych w badanym okresie, ale również zrekonstruował ich działalność wychowawczą i oświatowo-kulturalną, dzięki temu wzbogacił dotychczasową historiografię oświatowo-pedagogiczną.

Z pełnym przekonaniem stwierdzam, że rozprawa doktorska Pana mgr. Piotra Kędzi jest oryginalna, co oznacza, że spełnia kryteria stawiane tego typu pracom awansowym zawarte w art. 13. Ustawy o stopniach i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki z 14 marca 2003 r. z późn. zm. W związku z powyższym wnioskuję, o dopuszczenie Pana mgr. Piotra Kędzi do dalszych etapów przewodu doktorskiego.